

Notat

Fra:

Paul Ivar Stenstuen (paul.ivar.stenstuen@konsek.no)

Dato: 08.02.2021**Arkivsaknr:** 21/86-4

Mulige fokusområder for kontrollutvalget innenfor oppvekstområdet - tilpasset opplæring og spesialundervisning

Tilpasset opplæring og spesialundervisning

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/>

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte-behov/spesialundervisning/>

Mulige perspektiver for kontrollutvalget mht. tilpasset opplæring og spesialundervisning:

- Har skolene og skoleeier systemer og rutiner for å følge opp og videreutvikle tilpasning av undervisningen? Blir disse etterlevd?
- Hvordan opplever lærerne ovenstående kulepunkt og ledelsens engasjement mht.dette?
- Hvilken opplevelse har lærerne mht. om de og skolen lykkes med å tilpasse undervisningen?
- Opplever skoleledelsen at de får god bistand fra PPT mht. å videreutvikle tilpasninger i undervisningsopplegget?
- Opplever lærerne at de og skolen får god bistand fra PPT mht. å videreutvikle tilpasninger i undervisningsopplegget?
- Opplever skolen og lærerne at de har et tilstrekkelig godt samarbeid med barnevernet og andre deler av tiltaksapparatet
- Hvor stor andel av barna med vedtak om spesialundervisning har ikke fysiske og psykiske utfordringer som åpenbart tilsier vedtak?
- Har kommunen gode rutiner for vurdering av behov for spesialundervisning og blir de etterlevd?

Nedenstående er utdrag fra Udirs nettside.

Tilpasset opplæring

Tilpasset opplæring gjelder for alle elever, lærlinger, lære kandidater og voksne. Å tilpasse opplæringen betyr å tilrettelegge med varierte vurderingsformer, læringsressurser, læringsarenaer og læringsaktiviteter slik at alle får best mulig utbytte av opplæringen.

Tilpasset opplæring gjelder alle elever, og skal i størst mulig grad skje gjennom variasjon og tilpasninger til mangfoldet i elevgruppen innenfor fellesskapet.

Overordnet del 3.2

Skolen må gi alle elever muligheter til læring og utvikling uavhengig av forutsetningene deres. Læreren skal legge til rette for en opplæring som ivaretar

både fellesskap og hver enkelt elev, slik at elevene får best mulig utbytte av opplæringen.

Involver elevene i vurderinger og valg ut fra hva som er hensiktsmessig for deres alder, utvikling og modenhetsnivå. Spørsmål som fremmer elevmedvirkning og bidrar til læring og forståelse i opplæringen, kan være:

- Hvorfor skal vi lære dette?
- Hva skal vi lære
- Hvordan kan vi lære dette?

Skolen har plikt til å tilpasse opplæringen. Det er ingen individuell rett for den enkelte elev, men skal skje gjennom variasjon og tilpasninger til mangfoldet i elevgruppen innenfor fellesskapet.

Arbeidet med å tilpasse opplæringen

Læreplanene er utformet slik at de gir handlingsrom for tilpasninger. Elevene skal kunne nå kompetansemålene, men de gjør det med ulik kvalitet og på ulikt nivå. Tilpasset opplæring innebærer at dere må ta utgangspunkt i elevenes forkunnskaper og hvordan de lærer når dere planlegger opplæringen ut fra læreplanen.

(Se film: Tilpasset opplæring gjennom variasjon, relevans og sammenheng

<https://vimeo.com/214003432>) (<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/film-tilpasset-opplaring-variasjon-relevans-sammenheng/>)

Spesialundervisning

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte-behov/spesialundervisning/Spesialundervisning/Retten/2.1/>

Vurdere om eleven får tilfredsstillende utbytte - steg 1

Elevens rett til spesialundervisning er regulert i opplæringsloven § 5-1 første ledd. Der står det:

«Elever som ikke får tilfredsstillende utbytte av opplæringen, har rett på spesialundervisning.»

Ingen kan avvise elevens individuelle rett til spesialundervisning eller begrense spesialundervisningen med begrunnelse i for eksempel ressurser eller økonomi. Dette følger også av opplæringsloven § 13-10 første ledd.

Vilkåret for at en elev har rett til spesialundervisning

Vilkåret for at en elev har rett til spesialundervisning, er at hun/han ikke har, eller kan få, tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen. For å avgjøre dette, må skolen se både på hva som er den ordinære opplæringen, og hva som vil være et tilfredsstillende utbytte av opplæringen for den enkelte elev.

Kvaliteten på den ordinære opplæringen er relevant for om en elev har rett til spesialundervisning. Blant annet har økt lærertetthet, lærerens kompetanse, mindre elevgrupper og mer praktiske metoder betydning for hvor mange elever som har behov for spesialundervisning. Det systemrettede arbeidet på skolen er derfor viktig. Det er en skjønnsmessig vurdering om en elev har et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen.

Skolen må sørge for at lærerne vurderer om eleven kan få et tilfredsstillende utbytte ved å gjøre tilpasninger innenfor den ordinære opplæringen.

Skolen skal så raskt som mulig sette inn tiltak som gjør at eleven får et tilfredsstillende utbytte av opplæringen.

Skolen må sette i gang nødvendige undersøkelser for å finne ut om eleven kan ha rett til spesialundervisning.

Hva skal undersøkes etter § 5-1 første ledd? Skolen må kartlegge hva den ordinære opplæringen består i. Skolen må vurdere hva som vil være et tilfredsstillende utbytte av opplæringen, og om denne eleven får et tilfredsstillende utbytte.

1. Kartlegge den ordinære opplæringen

Skolen må kartlegge innholdet i den ordinære opplæringen for å avgjøre om en elev får et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen.

Punkter til bruk i kartleggingsarbeidet:

Målene for opplæringen og hvordan disse ivaretas i den ordinære opplæringen.

Innholdet i opplæringen.

Rammene for opplæringen: gruppens størrelse, bruk av mindre grupper i opplæringen, antall lærere, hjelpemidler som brukes.

Elevenes forutsetninger og behov; tilpasset opplæring, særlige behov i elevgruppen? Hvor mye individuell hjelp eller veiledning og tilpasning gis innenfor gruppen?

Differensieringstiltak; hvilke organisatoriske og pedagogiske differensieringstiltak brukes? Hvor mye oppfølging gis til den enkelte eleven?

Ordinær opplæring

Dersom skolen har satt i verk en rekke organisatoriske eller pedagogiske differensieringstiltak for å sikre at elevene får tilfredsstillende utbytte av opplæringen, er det mulig at den ordinære opplæringen er så godt tilpasset at eleven ikke har behov for spesialundervisning.

Opplæringsloven § 8-2 setter grenser for hvilke differensieringstiltak som kan gjøres i den ordinære opplæringen. Les mer om dette i veilederen fra Kunnskapsdepartementet om organisering av elevene.

2. Vurdere tilfredsstillende utbytte av opplæringen

Etter at skolen har kartlagt hva den ordinære opplæringen består av, må det vurderes om dette tilbudet gir eleven et tilfredsstillende utbytte.

Skolen må blant annet vurdere

- elevens mestrings- og funksjonsnivå, læringsforutsetninger og utviklingsmuligheter
- arbeidsmåter, vurderingspraksis og læringsmiljø
- hvordan det ordinære opplæringstilbudet er tilrettelagt
- om eleven har særskilt behov
- forholdet til den nedre grensen for hva som er tilfredsstillende utbytte

Utbyttet av det ordinære opplæringstilbudet må også sammenlignes med elevenes forventede kompetanse etter kompetansemålene i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Det er også aktuelt å se på elevens utvikling og det er viktig å ha kunnskap om elevens utvikling over tid.

I tillegg må det tas i betraktning at skolene er ulike. Eleven kan få tilfredsstillende utbytte innenfor rammen av ordinær opplæring ved andre skoler, uten at det er mulig på den skolen eleven går. Det må også tas hensyn til at skoleeier til en viss grad kan prioritere skolene ulikt.

Blir det vurdert slik at eleven kan få et tilfredsstillende utbytte ved at den ordinære opplæringen endres etter elevens behov, er det ikke sikkert det er nødvendig med spesialundervisning.

Det avgjørende i en totalvurdering er elevens behov.

Elevens særskilte behov

Retten til spesialundervisning er knyttet til at eleven har behov for særskilt tilpasning av opplæringen.

Individuell vurdering og betydningen av diagnoser

Vurderingen av at eleven ikke får tilfredsstillende utbytte av opplæringen er individuell. Det er behovet for spesialundervisning, ikke årsaken til behovet, som er vurderingstemaet. Retten til spesialundervisning kan derfor i prinsippet omfatte enhver lærevanske, atferdsvanske eller sansetap.

Dette betyr at det ikke er mulig å avvise en elev som har behov for spesialundervisning på generelt grunnlag. Diagnose, eller mangelen av en diagnose, er ikke en begrunnelse nok for å avvise en vurdering av om eleven har tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen. Det er nødvendig med en individuell, skjønnsmessig vurdering. Diagnosen kan være et hjelpemiddel ved kartlegging av elevens behov.

Diagnosen gir ikke automatisk rett til spesialundervisning. Elevens eventuelle diagnose er ikke det vesentlige i vurderingen av om en elev har behov for spesialundervisning. Motsatt skal ikke elevens behov for spesialundervisning avvises på grunnlag av diagnosen.

Den nedre grensen for hva som er tilfredsstillende utbytte

Tilfredsstillende utbytte er et skjønnsmessig vurderingstema. Det kan være vanskelig å fastsette hvor grensen går for hva som er tilfredsstillende utbytte.

I forarbeidene til opplæringsloven kommenteres tilfredsstillende utbytte nærmere: Det er ikkje noko eintydig kriterium kva som er tilfredsstillande utbytte, men spørsmålet må vurderast ut frå ei avveging ut frå skjønn. Dersom eleven ikkje har noko utbytte av den ordinære opplæringa, er vilkåret oppfylt. Det er likevel noko sjeldan at ein elev anten har fullt utbytte eller ikkje noko utbytte i det heile. Som regel har eleven større eller mindre utbytte av opplæringa. I at utbytte skal vere tilfredsstillande, ligg det at eleven kan ha rett til spesialundervisning også der han har eit visst utbytte av opplæringa. (Ot.prp.nr. 46 (1997-98) s.167, merknad til § 5-1)

Som det fremgår finnes det ikke noe entydig kriterium for hva som er tilfredsstillende utbytte. Her er det tydeliggjort at begrepet «tilfredsstillende utbytte» ikke betyr at eleven trenger å ha et optimalt utbytte.

Retten til spesialundervisning kan være tilstede både for elever som ikke har noe utbytte av opplæringen, og for elever som har et visst utbytte. Elevenes vansker og behov for hjelp kan variere i art og omfang. Det er sjelden at en elev enten har fullt

utbytte eller ikke noe utbytte av opplæringen. Som regel er det tale om et større eller mindre utbytte. Skolen må vurdere hvor grensen går i hvert enkelt tilfelle.

Elevens grad av utbytte vil ha betydning for hvor mye spesialundervisning eleven får. For noen elever kan det være nok med spesialundervisning i noen timer i løpet av en uke eller for en kortere periode, eller det kan være nok med annen og praktisk hjelp i form av eksempelvis assistent eller ekstra lærerressurs. For andre elever må kanskje hele opplæringen tilrettelegges særskilt.

Tilfredsstillende utbytte på noen områder, men ikke andre

Eleven kan også ha tilfredsstillende utbytte av opplæringen i deler av fag eller enkelt fag. Der dette skjer, kan det være nok at eleven får spesialundervisning i deler av fag og/eller bare i enkelte fag.

Svært lite utbytte

For elever som har svært lite utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, kan det være behov for at hele opplæringen tilpasses særlig ved spesialundervisning.

Avgjøre hvilket opplæringstilbud eleven skal ha - steg 2

Dersom eleven ikke har et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, som skal være tilpasset, har eleven rett til spesialundervisning. Da må det avgjøres hvilket opplæringstilbud eleven skal ha. I opplæringsloven § 5-1 annet ledd står det hva skolen skal legge vekt på i denne vurderingen:

«I vurderinga av kva for opplæringstilbod som skal givast, skal det særleg leggjast vekt på utviklingsutsiktene til eleven. Opplæringstilbodet skal ha eit slikt innhald at det samla tilbodet kan gi eleven eit forsvarleg utbytte av opplæringa i forhold til andre elevar og i forhold til dei opplæringsmåla som er realistiske for eleven. Elevar som får spesialundervisning, skal ha det same totale undervisningstimetallet som andre elevar, jf. § 2-2 og § 3-2.»

For ytterligere informasjon om steg 2 vises til til <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte-behov/spesialundervisning/Spesialundervisning/Retten/2.2/>

Paul Ivar Stenstuen
seniorrådgiver